

تیلور مکتب تربیتی سیدالشهدا(ع) در دعای عرفه

حجت الاسلام علایی نژاد گفت: سیدالشهدا (ع) در دعای عرفه به مباحث توحیدی از جمله شگفتی‌های آفرینش، عظمت وجود پیامبر(ص) و اهل بیت، بیان ادب دعا کردن و بسیاری از موضوعات دیگر اشاره کرده اند.

حجت الاسلام علایی نژاد گفت: سیدالشهدا (ع) در دعای عرفه به مباحث توحیدی از جمله شگفتی های آفرینش، عظمت وجود پیامبر(ص) و اهل بیت، بیان ادب دعا کردن و بسیاری از موضوعات دیگر اشاره کرده اند.

خبرگزاری مهر - گروه دین و آئین - فاطمه ضیافتی فرامرزی: امروز نهم ذی الحجة است. عرفه نزد مسلمانان از روزهای پرفضیلت سال محسوب می گردد و در منابع روایی اعمالی برای آن برشمرده اند که بافضیلت ترین آنها دعا و استغفار می باشد.

روز عرفه روز آغاز مناسک حج است. حج گزاران در این روز در صحرای عرفات گرد هم می آیند و به دعا و نیایش می پردازند. نظر به اهمیت این روز، ادعیه و اعمالی ویژه از معصومین و بزرگان دینی نقل شده است. از جمله مشهورترین این ادعیه، دعای عرفه امام حسین (ع) است که بسیاری از شیعیان هر ساله در نقاط مختلف دنیا، به قرائت آن در این روز اهتمام جدی دارند.

به همین مناسبت با حجت الاسلام شهاب الدین علایی نژاد، کارشناس مسائل دینی به گفتگو نشستیم ایم که در ادامه می خوانید:

تیلور مکتب تربیتی سیدالشهدا(ع) در دعای عرفه

شهاب الدین علایی نژاد در گفت وگو با خبرنگار مهر، با اشاره به مضامین دعای عرفه و تأییدی که علما و بزرگان دین نسبت به سندیت این دعای شریف داشتند، اظهار کرد: دعای عرفه از ساحت قدسیه حضرت اباعبدالله الحسین (ع) صادر شده است؛ سیدالشهدا (ع) در این دعا به مباحث توحیدی از جمله خلقت انسان، شگفتی های آفرینش، عظمت وجود پیامبر (ص)، اهل بیت (ع)، بیان ادب دعا کردن و تضرع در برابر خالق و بسیاری از موضوعات دیگر اشاره کرده اند.

استاد مدرسه علمیه معصومیه ادامه داد: دعای عرفه به بیان دیگر یک نحو راز و نیاز واقعی و خالصانه ای است که از روی عشق واقعی انسان به معبود خویش از لسان امام حسین (ع) بیان شده و لذا دعای بسیار مغتنمی محسوب می شود. حضرت سیدالشهدا (ع) در ساختار این دعای شریف اصول و امهاتی از آموزه های اخلاقی را برای ما بیان فرموده و از سوی دیگر این آموزه ها را به مثابه یک درخواست از خداوند متعال مطرح می کند. باید توجه کنیم که فایده این نحوه بیان، در تأثیری است که بر شخصی می گذارد، به بیان دیگر شخص با خواندن این دعا تأثیر عمیق از مضامین می گیرد چراکه در این دعا انسان به متعالی ترین خلق و خو دعوت می شود. دعای عرفه مکتب تربیتی وجود مبارک امام حسین (ع) است، با تأمل در این دعا می توانیم جهان بینی و هستی شناسی عمیق سیدالشهدا (ع) که منشأ شکل گیری نهضت عاشورا بود را بشناسیم.

سیدالشهدا (ع) در دعای عرفه به مباحث توحیدی از جمله خلقت انسان، شگفتی های آفرینش، عظمت وجود پیامبر (ص)، اهل بیت (ع)، بیان ادب دعا کردن و تضرع در برابر خالق و بسیاری از موضوعات دیگر اشاره کرده اند

وی با اشاره به برخی محورهای دعای عرفه اظهار کرد: محور نخست که به یک معنا می تواند از اساسی ترین و زیربنایی ترین محورها در این دعا باشد محور یقین است، از آموزه های اخلاقی این دعا آن است که انسان از خداوند طلب یقین کند؛ یکی از آموزه های اخلاقی در این دعا، آن است که انسان آراسته به یقین شود؛ در مورد یقین روایات متعددی از ساحت معصومین به دست ما رسیده است، از جمله اینکه امام رضا (ع) فرمود: «إِنَّ النَّاسَ لَمْ يُؤْتُوا فِي الدُّنْيَا شَيْئًا خَيْرًا مِنَ الْيَقِينِ وَالْعَاقِبَةِ، قَاسًا لَوْ هُمَا» (در دنیا چیزی بهتر از یقین و سلامتی به مردم داده نشده، شما این دو نعمت را (همیشه) از خداوند مسألت کنید) که این حدیث در صفحه ۴۴۹ از میزان الحکمه آمده است.

حجت الاسلام علایی نژاد با اشاره به اینکه از مهمترین مصادیق و آثار یقین آن است که انسان به حُسن تدبیر الهی اعتماد و یقین داشته باشد، افزود: برای مثال ممکن است فردی برای زندگی خود برنامه ریزی برای رسیدن یک هدف داشته باشد و اتفاقاً همه تلاش خود را برای نیل به آن هدف به کار بندد اما اتفاقی که انتظار داشت نیفتد و اصلاً به هدف مد نظر نرسد، در چنین حالتی است که یقین به میدان می آید، به این معنا که با وجود تلاش، آنچه که مدنظر بود انجام نشد و این قطعاً حکمت خداوند است. اگر تا این اندازه معرفت و یقین به خداوند داشته باشیم می توانیم با آرامش به زندگی خود ادامه دهیم. امام حسین (ع) نیز در

دعای عرفه تاکید می کند که یقین داشته باش که کارها دست دیگری است.

این استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم ادامه داد: محور دوم این دعا که حضرت به آن تاکید دارد و اتفاقاً بشر امروز بیش از هر زمان دیگری نیاز است، بحث اعتراف به لغزش ها و کاستی های انسان است چه اینکه انسان های بزرگ و عارف از دام کمال پنداری و ورطه کمال انگاری خود را رها نیندند و با وجود تلاش فراوانی که در انجام وظایفشان دارند، همواره خود را مقصر دانسته و معترف اند به اینکه در زندگی آنگونه که شایسته است بندگی خداوند را به جای نیاورده و کوتاهی کردند. هدف امام حسین (ع) در دعای عرفه نسبت به بیان این اظهار عجز در پیشگاه پروردگار، همین مساله است که بر اساس اعتراف به لغزش ها و کاستی ها در پیشگاه خداوند، این حالت روحی در انسان ایجاد می شود که بالاخره به دنبال جبران آن کوتاهی ها باشد؛ از سوی دیگر در مورد اعتراف به کوتاهی ها و لغزش ها در روایات از لسان ائمه اطهار (ع) تاکید شده است، برای مثال مرحوم کلینی در جلد چهارم کتاب کافی از امام موسی کاظم (ع) نقل می کند که آن حضرت به یکی از اصحاب خود به نام «فضل بن یونس» فرمود که این عبارت را فراوان بگو: پروردگارا مرا از عاریه گیران ایمان قرار مده و از حد تقصیر بیرون مبر. فضل بن یونس می گوید: به آن حضرت عرض کردم: معنای عاریه گیران ایمان را دانستم؛ آنها کسانی هستند که دین و ایمان شان عاریه ای است [و در اثر کمترین امتحانی آن را از دست می دهند]، ولی اینکه فرمودید: «مرا از حد تقصیر بیرون مبر» یعنی چه؟ حضرت فرمود: «یعنی هر کاری را که برای خداوند عزوجل انجام می دهی، خود را در آن، مقصر بدان؛ زیرا همه مردم در کردار خود میان خودشان و خدا، مقصرند».

حجت الاسلام علایی نژاد افزود: ائمه (ع) معصوم هستند و گناه نمی کنند، بنابراین آنچه که در دعای عرفه بیان شده است جنبه اخلاقی و آموزشی برای ما دارد که در این مجال به برخی از این موارد اشاره می کنم. امام حسین (ع) در این دعا می فرماید: «سپس من معبودا اعتراف کننده به گناهانم هستم، پس مرا بیامرز، منم که بد کردم، منم که خطا کردم، منم که قصد گناه کردم، منم که نادانی نمودم، منم که غفلت ورزیدم، منم که اشتباه کردم، منم که به غیر تو اعتماد کردم، منم که در گناه تعمّد داشتم، منم که وعده کردم، منم که وعده شکستم، منم که پیمان شکنی نمودم، منم که اقرار کردم، منم که به نعمت بر خود و پیش خود اعتراف کردم، و به گناهانم اقرار می کنم، پس مرا بیامرز، ای آنکه گناهان بندگانش به او زیانی نرساند، و او بی نیاز از طاعت آنان است، و توفیق دهنده کسی که از آنان به کمک و رحمتش عمل شایسته بجا آورد، تو را سپاس ای معبود من و آقای من، و خدای من، فرمان دادی فرمانت نخواندم، نهیم نمودی، مرتکب نهبیت شدم».

وی تصریح کرد: محور سوم دعای عرفه که از موارد کلیدی محسوب می شود، اخلاص در عمل است. امام حسین (ع) در این دعا شریف فرمود: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ إِخْلَاصَ فِی عَمَلِي» (خدایا، عمل مرا خالصانه قرار ده). اساساً دست یافتن به ارزش و جایگاه اخلاص دشوار است. در بررسی روایات و احادیث قدسی، اخلاص به عنوان سیرّی از اسرار الهی معرفی شده و خداوند این خصیصه را در قلب دوستان خود قرار می دهد و نشانه این اخلاص آن است که شخص نیکوکار از تحسین دیگران نسبت به کارهای نیک خود رها است، به بیان بهتر کار نیک انجام نمی دهد که تحسین شود بلکه برای خدا قدم بر می دارد. این رویکرد در دعای عرفه از لسان حضرت سیدالشهدا (ع) بیان شده است.

یکی از محورهای دعای عرفه تذکر به خداگرایی است که این مهم جنبه تربیتی برای انسان دارد به این معنا که انسان سراغ غیرخدا نرود و هر قدم برای رسیدن به معبود بردارد

این استاد سطوح عالی حوزه علمیه قم افزود: محور چهارم که در دعای عرفه به آن توجه شده بی نیازی از غیرخدا است. امام حسین (ع) در این دعا تاکید بر این مساله داشته و می فرماید: «اللَّهُمَّ اجْعَلْ غِنَايَ فِی تَقْسِي» (خدایا در نفسم بی نیازی قرار ده). تعلق به امور دنیوی و اینکه انسان به دنبال مال و موقعیت باشد به تعبیر روایات همانند نوشیدن آب شور است که نه تنها تشنگی را برطرف نکرده بلکه منجر به عطش بیشتر می شود. بنابراین مطابق با بیان امام حسین (ع) در دعای عرفه انسان باید به دنبال بی نیازی از غیر خدا باشد.

حجت الاسلام علایی نژاد افزود: محور پنجم که در دعای عرفه به آن توجه شده و مورد تاکید است، یاد نعمت های خداوند بودن است. یکی از آموزش های اخلاقی دعای در یادآوری نعمات خداوند است. در جلد دوم «میزان الحکمه» از امام باقر (ع) نقل شده است «قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَ جَلَّ يَا مُوسَى أُحِبُّنِي وَ أُحِبُّنِي إِلَى خَلْقِي قَالَ يَا رَبِّ إِنَّكَ تَعَلَّمُ أَنَّهُ لَيْسَ شَيْءٌ أَحَبَّ إِلَيَّ مِنْكَ فَكَيْفَ لِي يَقْلُوبَ الْعِبَادِ قَالَ ذَكَرْتَهُمْ نِعْمَايَ وَ أَلَايَ فَإِنَّهُمْ لَا يَذْكُرُونَ مَنِّي إِلَّا حَسَنًا» (خداوند فرمود: ای موسی مرا دوست بدار، و مردم را با من دوست گردان، عرض کرد: پروردگارا تو می دانی که هیچ چیز از تو برایم محبوبتر نیست، پس چگونه دل های بندگان را متوجه تو سازم؟ فرمود: نعمت های مرا به آنان یاد آوری کن، زیرا آنان جز نیکی از من یادشان نمی ماند).

وی با اشاره به فرازهایی از دعای عرفه که در آن نعمات خداوند از سوی امام حسین (ع) یادآوری و شمارش شده اند، اظهار کرد: آن حضرت می فرماید: «اللَّهُمَّ هَذَا تَنَانِي عَلَيْكَ مُمَجِّدًا وَ إِخْلَاصِي لِذِكْرِكَ مُوَجِّدًا وَ إِقْرَارِي بِالْإِيْتِكَ مَعْدِدًا وَ إِنْ كُنْتُ مُقِرًّا أَنِّي لَمْ أُحْصِهَا لِكَثْرَتِهَا وَ سُبُوغِهَا وَ تَطَاهُرِهَا وَ تَقَادُومِهَا إِلَى حَادِثِ مَا لَمْ تَزَلْ تَتَعَهَّدُنِي بِهِ مَعَهَا مُنْذُ خَلَقْتَنِي وَ بَرَأْتَنِي مِنْ أَوْلِ الثَّمَرِ مِنَ الْأَعْنَاءِ مِنَ الْفَقْرِ

وَكشَفِ الصَّرَّ وَتَسْبِيبِ الْيُسْرِ وَدَفْعِ الْعُسْرِ وَتَفْرِيجِ الْكُرْبِ وَالْعَافِيَةِ فِي الْبَدَنِ وَالسَّلَامَةِ فِي الدِّينِ وَلَوْ رَقَدَنِي عَلَى قَدْرِ ذِكْرِ نِعْمَتِكَ جَمِيعُ الْعَالَمِينَ مِنَ الْأُولِينَ وَالْآخِرِينَ مَا قَدَرْتُ وَلَا هُمْ عَلَى ذَلِكَ تَقَدَّسَتْ وَتَعَالَيْتَ مِنْ رَبِّي كَرِيمٍ عَظِيمٍ رَحِيمٍ لَا تُخْصِي الْأَوْكَ» (خدایا این است ثنای من بر تو برای تعظیم تو، و اخلاص برای یاد تو. برای یکتاپرستی، و اقرارم به نعمت هایت، در شمارش آنان، اگرچه اعتراف دارم نتوانستم آنها را شماره کنم به خاطر کثرت و کمالش و نمایی و پیشی جستنش تاکنون، آنچه همواره مرا با آن همراه آنها سرپرستی می کردی، از هنگامی که مرا آفریدی و پدید آوردی، از آغاز عمر، و همه آنچه بر من بخشیدی از: بی نیاز گرداندنم از تهیدستی، و برطرف کردن بدحالی و فراهم کردن اسباب راحتی و دفع دشواری و گشودن گره اندوه، و تندرستی در بدن، و سلامت در دین، اگر همه جهانیان از گذشتگان و آیندگان به اندازه ای که نعمت را ذکر کنم یاری ام دهند، نه من قدرت ذکر آن را دارم نه آنها، مقدسی و برتری، از اینکه پروردگار کریم، بزرگ، مهربانی، عطاهایت به عدد نیابد).

حجت الاسلام علایی نژاد ادامه داد: محور ششم در این دعا موضوع پرهیزگاری است که حضرت از خداوند می خواهد که با این خصیصه زندگی را بر ایشان با سعادت همراه سازد. این مساله مهمی است که حضرت اشاره داشته است. در این فراز از دعا آمده: «اللَّهُمَّ اجْعَلْنِي أَخْشَاكَ كَأَنِّي أُرَاكَ وَأَسْعِدْنِي بِتَقْوِيكَ وَلَا تُشَقِّنِي بِمَعْصِيَتِكَ وَخِرْلِي فِي قَضَائِكَ وَبَارِكْ لِي فِي قَدْرِكَ حَتَّى لَا أَحِبَّ تَعْجِيلَ مَا أَحْرَزْتُ وَلَا تَأْخِيرَ مَا عَجَّلْتَ اللَّهُمَّ اجْعَلْ غِنَايَ فِي نَفْسِي وَالْيَقِينَ فِي قَلْبِي وَالْإِخْلَاصَ فِي عَمَلِي وَالنُّورَ فِي بَصَرِي وَالْبَصِيرَةَ فِي دِينِي وَمَعْنَى بَجَوَارِحِي وَأَجْعَلْ سَمْعِي وَبَصَرِي الْوَارِثَيْنِ مِثْلِي وَأَنْصُرْنِي عَلَى مَنْ ظَلَمَنِي وَأَرْنِي فِيهِ ثَارِي وَمَارِي وَأَقِرِّ بِذَلِكَ عَيْنِي اللَّهُمَّ اكْشِفْ كَرْبَتِي وَأَسْتُرْ عَوْرَتِي وَأَغْفِرْ لِي خَطِيئَتِي وَأَخْسَأْ شَيْطَانِي وَفَكِّ رَهَانِي» (خدایا چنانم کن که از تو بترسم گویا که تو را میبینم، و با پرهیزگاری مرا خوشبخت گردان، و به نافرمانی ات بدبختم مکن، و خیر در قضایت را برایم اختیار کن، و به من در تقدیرت برکت ده، تا تعجیل آنچه را تو به تأخیر انداختی نخواهم، و تأخیر آنچه را تو پیش انداختی میل نکنم. خدایا قرار ده، بی نیازی را در ذاتم، و یقین را در دلم، و اخلاص را در عملم، و نور را در دیده ام، و بصیرت را در دینم و مرا به اعضايم بهره مند کن، و گوش و چشمم را دو وارث من گردان، و مرا بر آنکه به من ستم روا داشته پیروز فرما، و در رابطه با او انتقام و هدفم را نشانم ده، و چشمم را بدین سبب روشن گردان. خدایا گرفتاری ام را برطرف کن، و زشتی ام را بپوشان، و خطایم را بیامرز و شیطانم را بران و دینم را ادا کن). خداوند در آیه ۱۳ سوره «حجرات» نیز بر مؤلفه پرهیزگاری تأکید کرده و فرموده است: «يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَأُنْثَى وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِنْدَ اللَّهِ أَتْقَاكُمْ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرٌ» (ای مردم ما شما را از مرد و زنی آفریدیم و شما را ملت ملت و قبیله قبیله گردانیدیم تا با یکدیگر شناسایی متقابل حاصل کنید در حقیقت ارجمندترین شما نزد خدا پرهیزگارترین شماست بی تردید خداوند دانای آگاه است).

استاد سطوح عالی حوزه علمیه گفت: محور هفتم در دعای عرفه تذکر به خداگرایی است که این مهم جنبه تربیتی برای انسان دارد به این معنا که انسان سراغ غیرخدا نرود و هر قدم برای رسیدن به معبود بردارد.